

Yabancıların yurdumuzdan tarihsel eski yapıtları kaçırdıklarına ilişkin haberlere sık sık rastlanır gazetelerde; bu kaçırılanların birtakımı, uygar bir insanın merakları arasında yer alan konularla bağlantılı parçalardır, değersiz eski paralar gibi, her yerde alınır satılır, müzeli bir değerleri yoktur. Giderek, yurdumuzdan çıkarılması yasak olan anforalar (iki kulplu eski testiler ki, batık gemilerden çıkarılmaktadır, eskiden sarap ve buğday taşımak için kullanılırdı) için gösterilen aşırı duyarlık yersizdir bile, çünkü anforaların bütün çeşitleri, örnekleri müzelerimize konmuştur, üstelik Güney ve Ege denizlerimizin dibi anfora kalıntıları ile doludur. Bunlardan birini yurttan çıkarmaya kalkan yabancı tutuklanmıştır. Dahası var, Troya öreninden ufak bir taş alıp anı olarak saklamak isterseniz, örenin bekçisi buna engel olur. Knidos öreninde, eski kiremit, kırık mermer parçaları yer yer yığınlar halinde durmaktadır, o öbeksiz eğilim küçük bir kiremit parçası almaya kalksanız bekçinin düdüğü duysunuz. Devletin topraklarımız üzerindeki eski yapıt kalıntılarında bunca duyarlılıkla sahip çıkması övülecek, övülecek bir iştir elbet ve insan düşünür, Batılılar bu topraklarda buldukları eski yapıt kalıntılarını kendi ülkelerinin müzelerine taşırlarken biz nasıl olup da ilgisiz kalabilmiş diye üzülürüz. Bugünkü aşırı duyarlık, o ilgi sızlığı karşı bir tepki midir?

Schliemann, 1870'te, Troya hazinesini bulup dışarı götürürken, bizim yetkililerimizin akılları neredeydi? (Bu hazine İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'da kaybolmuştur.) yoksa o zamanki yönetiminde bu konu ile ilgili bir yer mi bulunmuyordu? Daha kötüsü, acaba yöneticiler, kalıntıların kaçırılıp götürülmesine aldırış etmiyorlar mıydı? Rodos şovalyelerinin yıkıp, taşları ile Bodrum kalesini kurdukları Kırık Mosole'nin anıt mezarından kalma duvar kabartmaları British Museum'a götürülürken yoksa bizim yöneticiler bu putlardan kurtuldukları için seviniyorlar mıydı? Beni en çok düşündüren ve üzen olaylardan biri de şudur: Charles Texier, 1830'ta Anadolu'ya gelip, eski Tavium kentini bulacağım derken Hititlerin başkenti Hattusa'yı (Boğazköy) bulması Batı bilim dünyasını yerinden oynatmıştı; daha sonra Archibald Henry Sayce adlı bilginin «Hitit Kâşifi» olarak İngiliz gazetelerinde başlık ol-

OLAYLAR VE GÖRÜŞLER

İsteyen İstedğini Götürebilir

Melih Cevdet ANDAY

ması, tarih bilminde bir devrim niteliği taşıyordu. O sıralarda bizim bu olaylardan hiç haberimiz olmaması utanılacak bir şey değil midir? Bu ilgisizlik, tarihin gizlerini araştıran, geçmişteki olayları aydınlığa kavuşturmak için çabalayan Batılı bilginlerin gözünde, tam bir bilgisizlik ve gerilik olarak nitelendirilmiyor muydu? İngiliz gazetelerinde başlık olan bir haberin, kendi topraklarımızla ilgili bir buluş olmak dolayısıyla bizde bir satırda olsun yer bulamaması üzülecek bir olay değil midir?

Bugün artık anlaşılmıştır ki, eskiden Yunan tansığı (mucizesi) denilen uygarlık, Küçük Asya uygarlığının bir ürünüdür. Hitit, devlet kurmada ve hukukta Roma'nın ilklğini ortadan kaldırmıştır. Bu toprakların üzerinde oturmakta olan, bu toprakları yurt bellemiş bizler, böylesi önemli gelişmelere nasıl da gözlerimizi, kulaklarımızı kapayabilmişiz? Bunca gerilik ve bilisizlik ne ile açıklanabilir?..

Düşün, düşün... derken aradığımız o «neden» ortaya çıkıverdi kendiliğinden. Geçen ay Antalya'ya giden Kültür Bakanı Rıfık Danışman, müzede Roma yonutlarını (heykellerini), Bizans döneminden kalma yapıtları görünce, «Niye tutuyorsunuz bunları burada, Romanınkileri Roma'ya, Bizansınkileri Yunanistan'a gönderin, İslâm eserleri bize yeter..» demiş.

İşte kimi zaman güncel bir olay, geçmişin gizlerini ortaya çıkaran bir anahtar işlevi görür, karşılık bulamadığınız sorular bir bir çözülmeye başlar. 1975 yılında bir Kültür Bakanı böyle konuşursa, dünyada daha Hitit adının duyulmadığı bir sırada, bir İngiliz bilgininin bunu ortaya ativermesi, bizim devletlilerin ilgisini uyandırmaması olabilir diyeceğiz. Arkeoloji biliminin daha doğmadığı bir sırada, Schliemann adında bir meraklının kalkıp Hisarlık'ı (Troya) kazması karşısında oralı olmamak, şimdiki Kültür Bakanının tutumundan çok daha anlayışla karşılanacak bir olay sayılabilir. Anadolu'yu soyup soğana çeviren eski yapıt kaçakçılığının farkına varıldıktan, böylece aşırı bir koruma disiplinine girildikten sonra, bir Kültür Bakanının, müzeleri mizdeki eski yapıtları yabancı ülkelere gönderme miz gerektiğini ileri sürmesi ise, artık bilisizlik le bile açıklanır bir olay değildir. Anadolu'daki Roma dönemi yapıtları, Anadolu uygarlığının bir parçasıdır, onları bugün İtalya'ya gönderseniz, koacak yer bulunmaz. Bizans kalıntılarının Yunanistan'a gönderilmesi önerisi ise, tüyler ürperici bir kültür ve uygarlık düşmanlığından başka anlama gelmez. Buna ancak Yunanistan sevinir.

1821 Mora başkaldırısından tâ Birinci Dünya Savaşına değin, Batılı emperyalistlerin Türklere karşı yürüttükleri düşmanca propaganda, «Bu kültürsüz Asya kavminin, uygarlık topraklarından

çıkarılıp geldikleri Orta Asya'ya sürülmesi» biçiminde ele alınmış ve böylece dünyaya yazılmıştı. Atatürk devrimleri denilen olaylar dizisi, yurdu kan dökerek kurtardıktan sonra, burada oturan ulusumuzun hiç de kültürsüz bir yığın olmadığını tanıtlamak amacıyla yönelik çabalar idi. Nitekim Atatürk'ün, Anadolu topraklarının İyonya öncesi kültür ve uygarlıklarına da eğilerek, Türk arkeologları eliyle kazılar yaptırması, hem dünya bilimine katkıda bulunmak, hem de ve daha önemli olarak, bu toprakların bütün geçmişini benimsemek, bu topraklarda sağlamca oturmak anlayışının göstergeleridir. Bu konuda harcanmış buncanın emeğin, bir Kültür Bakanı ağzından hiçe indirilmesi büyük bir talihsizlikten daha acı bir şeydir.

Yazımı bitirirken, Osman Hamdi beyin anısı önünde üzüntü ve saygı ile eğilmek isterim. O Osman Hamdi Bey ki, Anadolu arkeolojisi üstüne yazılmış bilimsel kitaplara adını geçirtmekle, bizi bilim dünyası karşısında boynu bükük durumdan kurtarmıştır. Zincirli kazılarında üç levhayı ilk bulan bu uluslararası değerli bilginimiz için C. W. Ceram şunları yazıyor: «Hamdi Bey, Türkiye'de ilk kazıları yapan ve bu alanda günümüze kadar çalışan Türk bilim adamları içinde hizmetleri unutulmaz, önemli bir bilginidir.» Bu sözleri belki de Kültür Bakanımız, «Olmaz olsaydı!» diye karşılayacaktır.

Türkiye'de müzeciliğin kurucusu ve bu amaçla Topkapı Sarayı altındaki o güzel yapıyı yaptırmış, dünya biliminin belli başlı merkezlerinden birini yaratmış olan Hamdi beyi, Türk müzelerinden Roma ve Bizans yapıtlarının başka yerlere gönderilmesi önerisini duymadan öldüğü için mutluyuz sayabiliriz.

Kaldırılacak yurdumuzdan eski yapıtları götürmek isteyen yabancılar için koyduğumuz yasakları. Müzelerin kapılarını da açalım ve oralara, «İsteyen yabancı, istediğini alıp götürülebilir» diye levhalar asalım.

Millî Selâmetçiler, «Turist döviz getirir ama ahlak götürür» incisini ortaya atmışlardı; Kültür Bakanı daha da köklü bir öneride bulunuyor: Topraklarımızda eski yapıtlardan kurtulduktan sonra artık turist de uğramaz olur yurdumuza, böylece kaybolanacak hiç bir durum kalmaz ortada!..